

8. Смирнова-Ярская Е.Р. Социальная работа с инвалидами / Е.Р. Смирнова-Ярская. – СПб. : Питер, 2004. – 315 с.
9. Средства массовой коммуникации и социальные проблемы : хрестоматия / [пер. с англ. ; сост. И.Г. Ясавеев]. – Казань : Казанский ун-т, 2000. – 224 с.
10. Ясавеев И.Г. Конструирование социальных проблем средствами массовой коммуникации / И.Г. Ясавеев. – Казань : Изд-во Казанск. ун-та, 2004. – 200 с.
11. Bloemers W., Hajkova V.: Towards Inclusion in Europe. – Berlin : Frank & Timme Verlag flir wissenschaftliche Literatur, 2006. – 301 с.

КУЧЕРЕНКО Н.В.

ПІДГОТОВКА ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ

Болонський процес зумовив проведення докорінних змін в освітянській сфері України. Вступ до європейського освітнього простору спричинив підвищення попиту на іноземні мови, а це, у свою чергу, – реформування професійної підготовки майбутніх висококваліфікованих викладачів до професійної діяльності. Вивчення, викладання іноземних мов та професійно-педагогічна підготовка викладачів іноземних мов зазнали змін у багатьох європейських країнах згідно з новими вимогами та стандартами мовної політики Ради Європи. Вступ України до світового освітнього простору зумовлює необхідність проведення детального аналізу її системи освіти та зарубіжного досвіду організації навчання і підготовки педагогічних кадрів.

Мета статті полягає в аналізі основних теоретичних джерел системи професійно-педагогічної підготовки викладача вищого навчального закладу.

Система освіти України має на меті підготовку висококваліфікованого викладача, який готовий до постійного здійснення розвитку професійно-педагогічних якостей. Але Україна в процесі впровадження реформаційних змін в освіту ще не вирішила ряду педагогічних проблем, які значно впливають на систему підготовки викладачів у вищому навчальному закладі, таких як диференціація та індивідуалізація професійної підготовки майбутнього педагога, застосування широкого спектра новітніх технологій у процесі навчання, впровадження інноваційних програм педагогічної підготовки в практику підготовки спеціалістів вищого навчального закладу. Підвищення якості системи професійно-педагогічної підготовки зумовлює використання сучасних форм, методів і засобів навчання майбутніх фахівців. Недолік української системи підготовки педагогічних кадрів полягає у відсутності гнучкості освітньої системи, здатності до швидкої адаптації до нових вимог сучасного суспільства [3].

Основними принципами, на яких має базуватися професійна підготовка педагогів, є такі:

- принцип доцільності. Вимоги до професійної підготовки майбутніх викладачів мають відповідати вимогам, які ставить до спеціаліста суспільство;
- принцип участі. Студенти розцінюються як активні учасники навчального процесу, який забезпечує освітній та професійний розвиток;
- принцип розвитку. Навчальний план забезпечує особистісний та інтелектуальний розвиток студентів;
- принцип самостійності. Навчальний план підтримує та заохочує студентів до продовження розвитку як самостійних фахівців і практиків, здатних до рефлексії;

– принцип інтеграційності. Навчальний план має відповідати якомога ближче цілям, змісту та процесам інших компонентів програми підготовки [7, с. 2–3].

Принципи підготовки викладачів іноземних мов до майбутньої професійної реалізації діяльності реалізуються через такі сфери:

– практична (розвиває компетенцію студента та підвищує рівень володіння іноземною мовою шляхом формування та об'єднання лінгвістичних, комунікативних, соціокультурних знань, умінь і навичок);

– когнітивна (залучає студента до педагогічної діяльності з метою стимулювання його здатності до пізнання);

– емоційна або виховна (розвиває впевненість студента в собі як користувача, так і викладача іноземної мови; виховує позитивне ставлення до мови та культури країни, мова якої вивчається);

– освітня (виховує у студента здатність до самооцінювання, самовдосконалення та самоосвіти);

– професійна (ознайомлює студента з різними моделями викладання іноземної мови, які сприяли б його професійному розвитку);

– соціальна (сприяє та розвиває самосвідомість та навички міжособистісних відносин) [8, с. 3].

В Україні професійно-педагогічну підготовку викладачів іноземних мов регламентує Закон України “Про вищу освіту”, Національна програма “Освіта” (“Україна XXI століття”), Цільова комплексна програма “Вчитель”.

Особливості української професійно-педагогічної підготовки порівняно з європейськими країнами полягають у такому: відсутність організації підготовки педагогів до іншомовного спілкування у ВНЗ, що має адаптований характер, тобто система організації освіти намагається пристосуватися до індивідуальних особливостей та вимог студентів; гнучкість реакції на соціокультурні зміни навколишнього середовища, що призводить до адаптації студентів до умов сучасного життя, зокрема ринку праці; наявність навчальних дисциплін, вивчення яких покликано сприяти формуванню соціокультурної компетенції майбутніх викладачів іноземних мов (у навчальних програмах ВНЗ України і Росії представлені в меншому обсязі, ніж у ВНЗ Америки). Підготовка викладачів іноземних мов до іншомовного спілкування у ВНЗ України та Росії може здійснюватися в умовах денної та заочної форм навчання, у ВНЗ США – в умовах денної форми навчання. Однією з форм організації підготовки викладачів іноземних мов до іншомовного спілкування в США є стажування за кордоном, що не передбачено Законом України “Про вищу освіту” і Російським державним стандартом вищої професійної освіти. Ширше впровадження стажування в Америці, порівняно з Україною та Росією, використання американськими ВНЗ новітніх технічних засобів навчання у викладанні іноземних мов та професійно-педагогічній підготовці майбутніх викладачів сприяє більш ефективній організації самостійної роботи студентів.

Основною базою підготовки науково-педагогічних працівників (викладачів ВНЗ) в Україні є магістратура, аспірантура та докторантура. Але, як уже зазначалося, найнижчим освітнім циклом для підготовки науково-педагогічних працівників в Україні є магістратура. Підготовка викладачів іноземних мов здійснюється відповідно до чинних освітньо-кваліфікаційних характеристик та освітньо-професійних програм.

Розглянемо систему підготовки викладача іноземних мов на прикладі роботи Київського національного лінгвістичного університету (далі – КНЛУ) [1] та Класичного приватного університету (далі – КПУ) (м. Запоріжжя) [4; 7].

Зміст підготовки спеціаліста згідно з державним стандартом освіти України передбачає соціально-гуманітарну, психолого-педагогічну, фахову і практичну підготовку. Як зазначає С.Ю. Ніколаєва, основною метою підготовки магістра – викладача іноземних мов є забезпечення можливості сформуванню навички проведення наукової роботи; підготовка до самостійної роботи за спеціальністю, оволодіння спеціальними вміннями викладача як практичного психолога і безпосередньо професійно-педагогічними вміннями викладача; методикою навчання іноземних мов у вищих навчальних закладах; методикою проведення наукового дослідження в галузі педагогічних наук; розширити знання світової і вітчизняної культури, історії, філософії [6]. В умовах професійно-педагогічної підготовки майбутнього викладача іноземних мов усі види підготовки мають бути тісно пов'язані з науковою роботою. Майбутній викладач має постійно працювати над самовдосконаленням та самоосвітою, що забезпечить формування особистості викладача.

Фахова підготовка в магістратурі магістрантам надає можливість наявності значної кількості курсів за вибором. Розрізняють обов'язковий набір дисциплін, за вибором навчального закладу та за вибором студента (див. табл.). Зміст фахової підготовки магістрів визначається з урахуванням здійснення виробничих функцій (магістр-викладач, магістр-дослідник) й освітньо-кваліфікаційного рівня, на базі якого здійснюється відповідна підготовка майбутніх фахівців. Підготовка магістрів реалізується шляхом упровадження інтегрованих навчальних курсів, які забезпечують системність в оволодінні навчальними дисциплінами, що, у свою чергу, сприяє уникненню повторів навчального матеріалу, поліпшенню організації навчально-виховного процесу, а також упровадженню новітніх технологій навчання іноземної мови.

Таблиця

Порівняльна характеристика навчальних планів КНЛУ та КПУ

	Київський національний лінгвістичний університет	Всього кредитів / годин	Класичний приватний університет (м. Запоріжжя)	Всього кредитів / годин
	термін навчання 2 роки (26 тижнів)		термін навчання 1 рік (20 тижнів)	
Цикл гуманітарних та соціально-економічних дисциплін				
1	Історія лінгвістичних учень	1/27	-	-
2	Основи риторики	2/54	Основи риторики	0,5/27
3	Сучасні інформаційні технології	1/27	Сучасні інформаційні технології	0,5/27
	Всього	4/108	Всього	1/54
Цикл фундаментальних та професійно орієнтованих дисциплін				
4	Комунікативні стратегії (основної мови)	8/216	Комунікативні стратегії (основної мови)	3/162
5	Теорія мовознавства	1/27	Теорія мовознавства	1,5/81
6	-	-	Теорія літератури	1/54
7	-	-	Методика викладання іноземних мов і літератури у вищій школі	1/54
8	-	-	Історія і теорія літературно-художньої критики	1/54
9	Теорія та практика перекладу з першої мови	2/54	-	-

Продовження табл.

	Київський національний лінгвістичний університет	Всього кредитів / годин	Класичний приватний університет (м. Запоріжжя)	Всього кредитів / годин
10	Стилістика першої мови	2/54	-	-
11	Теоретична граматики першої мови	2/81	-	-
12	Теорія літератури	2/54	-	-
	Всього	17/486	Всього	7,5/405
Вибіркові навчальні дисципліни				
Цикл професійно орієнтованих дисциплін за переліком програм				
13	Ділова мова (друга)	2/54	Друга іноземна мова	4/216
14	-	-	Загально-теоретичний курс з другої іноземної мови	1/54
15	Лінгвокраїнознавство країн другої мови	2/54	-	-
	Всього	4/108	Всього	5/270
Цикл дисциплін самостійного вибору вищого навчального закладу				
16	-	-	Історія лінгвістичних вчень	1/54
17	-	-	Новітні методології літературознавчого аналізу	1/54
18	-	-	Теорія і практика художнього перекладу	1/54
19	Теорія та практика перекладу з другої іноземної мови	12/324	-	-
20	Комунікативні стратегії (друга мова)	26/594	-	-
21	Загальнотеоретичний курс з другої мови	6/108	-	-
22	Проблеми сучасної лінгвістики (із зазначенням мов)	4/81	-	-
23	Актуальні проблеми дискурсології	2/54		
	Всього	50/1161	Всього	3/162
Цикл дисциплін самостійного вибору студента				
24	-	-	Актуальні проблеми соціолінгвістики та германістики	1/54
25	-	-	Шляхи та способи поповнення словникового складу германських мов	1/54
26	-	-	Порівняльна стилістика англійської та української мов	1/54
27	-	-	Основи компаративістики	1/54
28	-	-	Актуальні проблеми вивчення зарубіжної літератури доби Відродження	1/54
29	-	-	Українська література кінця ХХ ст. в контексті постмодернізму	1/54

Продовження табл.

	Київський національний лінгвістичний університет	Всього кредитів / годин	Класичний приватний університет (м. Запоріжжя)	Всього кредитів / годин
	Блок “Мовознавство”			
30	Сучасна агмалістика / Проблеми лінгвістики / Проблеми герменевтики	1/81	-	-
31	Лінгвокомунікативні особливості мов світу / Діахронічні дослідження у сучасній лінгвістиці	1/81	-	-
32	Проблеми когнітивної лінгвістики / Проблеми гендерної лінгвістики	2/81	-	-
33	Поетика / Жанрово-стилістичні особливості прозового тексту	1/81	-	-
34	Проблеми діалектології / Регіональне варіювання національних мов	1/81	-	-
	Блок “Літературознавство”		-	-
35	Жанрова парадигма сучасного зарубіжного роману / Архетипова критика / Психоаналіз у зарубіжній літературі	4/81	-	-
36	Порівняльне літературознавство / Полікритика художнього тексту	4/81	-	-
	Блок “Перекладознавство”		-	-
37	Особливості перекладу юридичних текстів / Особливості перекладу науково-технічних і літературних текстів / Особливості перекладу економічних текстів / Особливості перекладу ділового мовлення	2/81	-	-
38	Особливості усного / письмового перекладу	2/81	-	-
	Блок “Порівняльна типологія”		-	-
39	Зіставна лексикологія іноземних та української мов / Зіставна грамати́ка іноземних та української мов	2/81	-	-
40	Одиниці мови і тексту в порівняльному аспекті / Порівняльна стилістика	2/81	-	-
	Всього	22/891	Всього	4/216
	Практика	27/1404	Практика	12/432
	Загальна кількість годин	124/4158	Загальна кількість годин	20,5/1107

Органічною складовою професійної підготовки майбутніх науково-педагогічних працівників є педагогічна практика. Метою практичної підготовки викладача іноземних мов є поглиблення теоретичних знань через впровадження в практику; формування в майбутніх викладачів умінь та навичок практичної викладацької діяльності у вищій школі; формування та розвиток методичних умінь та навичок викладання іноземних мов; практичне оволодіння сучасними методами і формами педагогічної діяльності; формування творчого підходу до праці викладача.

Практична підготовка здійснюється шляхом фахових та науково-асистентських практик. Тривалість та форми практики визначаються освітньо-кваліфікаційним рівнем спеціальності. Для магістрів зміст практики полягає в: проведенні навчально-виховної та науково-дослідної роботи на всіх ступенях навчання. Практикант науково-асистентської практики прикріплюється за відповідною кафедрою, від якої він читає лекції, проводить семінарські, лабораторні та практичні заняття.

Звернення до нормативних джерел дає можливість більш повно розглянути багатогранність та неоднозначність професійної підготовки майбутніх викладачів іноземних мов.

Очевидно, що реалізується тільки фахова підготовка викладачів іноземної мови, що складається з трьох циклів: блок фундаментальних дисциплін, блок навчальних дисциплін за фахом та блок навчальних дисциплін з методики викладання іноземної мови. З аналізу навчальних планів підготовки магістрів Київського національного лінгвістичного університету [1] та Класичного приватного університету (м. Запоріжжя) [4] видно, що увага приділяється теоретико-лінгвістичній, практичній мовній, теоретичній та практичній методичній підготовці майбутніх викладачів іноземних мов (рис. 1, 2 та 3). Але, на жаль, теоретична та практична психолого-педагогічна підготовка викладачів іноземних мов до професійної діяльності обмежилась зовсім невеликою кількістю годин (Методика викладання іноземних мов і літератури у вищій школі, 1 кредит / 54 години), яких звісно недостатньо для того, щоб підготувати висококваліфікованого науково-педагогічного працівника.

Звернення до робочого навчального плану підготовки магістрів у Класичному приватному університеті дає можливість більш повно розглянути перелік навчальних дисциплін за спеціальністю 8.030502 – “Магістр філології, фахівець з двох іноземних мов і зарубіжної літератури”. Слід зазначити, що в наведеному документі відображені деякі дисципліни педагогічного змісту, а саме: “Методика викладання іноземних мов і зарубіжної літератури у вищій школі”; “Вища школа і Болонський процес”; “Педагогічна майстерність” [9]. Також бачимо деякі психолого-педагогічно орієнтовані дисципліни в навчальних планах підготовки фахівців за спеціальністю 6.030500 – “Бакалавр з філології, вчитель однієї (двох) мов” (Київський національний лінгвістичний університет) та 6.030500 – “Бакалавр філології, викладач англійської мови та зарубіжної літератури” (Класичний приватний університет): “Основи психології”; “Основи педагогіки”; “Методика викладання іноземних мов (у середній школі)”; “Методика викладання зарубіжної літератури (у середній школі)”; “Методика викладання іноземних мов і літератури у вищій школі” [1–6].

Але оскільки магістр готується до виконання виробничих функцій науково-педагогічного працівника, викладача іноземної мови у мовному/немовному вищому навчальному закладі в переліку дисциплін, за якими здійснюється фахова підготовка магістрів, на нашу думку, обов’язково має бути більша частина з наведених “професійно важливих дисциплін” викладацької діяльності: педагогіка (“Вступ до спеціальності”, “Дидактика”, “Теорія виховання”, “Історія педагогіки”, “Педагогічна майстерність”, “Порівняльна педагогіка”, “Соціальна педагогіка”, “Сучасні педагогічні технології”, “Основи педагогічного експерименту”, “Педагогічна кваліметрія тощо”); психологія (“Загальна психологія”, “Вікова психологія”, “Педагогічна психологія”, “Соціальна психологія”, “Історія психології”; “Психологія управління”, “Психологія професійної діяльності”, “Психологія навчання іноземної мови” тощо).

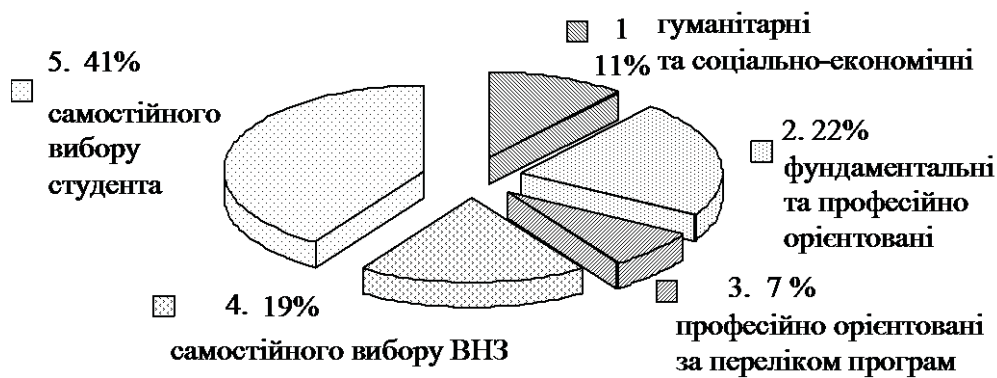

Рис. 1. Діаграма співвідношення дисциплін Київського національного лінгвістичного університету

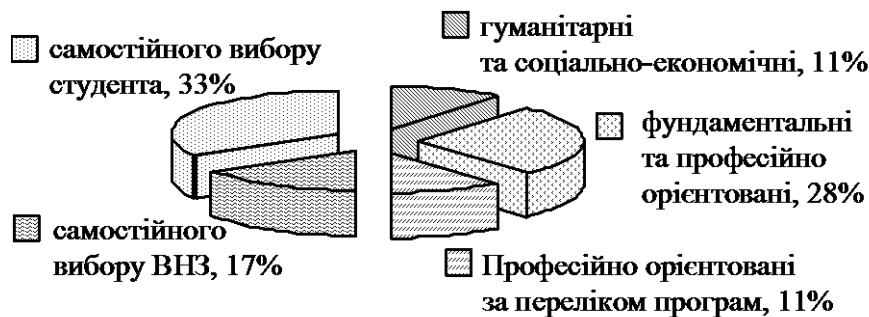
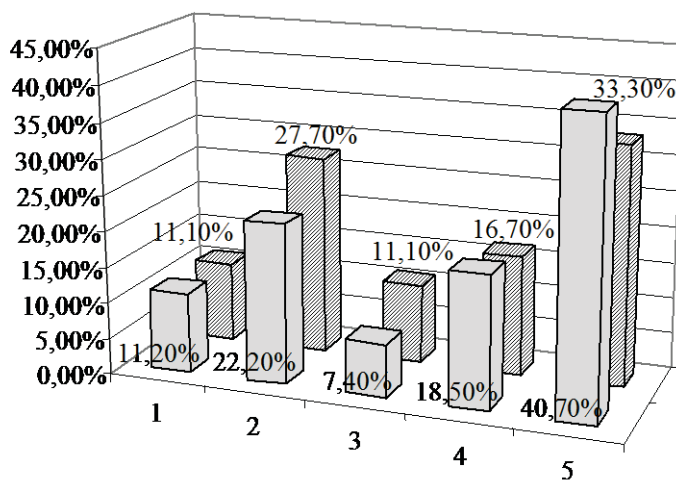

Рис. 2. Діаграма співвідношення дисциплін Класичного приватного університету

	1	2	3	4	5
■ Київський національний лінгвістичний університет	11,20%	22,20%	7,40%	18,50%	40,70%
■ Класичний приватний університет	11,10%	27,70%	11,10%	16,70%	33,30%

Примітка.

- гуманітарні та соціально-економічні дисципліни;
- фундаментальні та професійно орієнтовані дисципліни;
- професійно орієнтовані дисципліни за переліком програм;
- дисципліни самостійного вибору ВНЗ;
- дисципліни самостійного вибору студента.

Рис. 3. Співвідношення дисциплін Київського національного лінгвістичного університету та Класичного приватного університету

Дисципліни професійної та практичної підготовки викладача університетів та вищих навчальних закладів знаходимо в навчальному плані магістратури спеціальності 8.000005 – Педагогіка вищої школи. Вказаний документ містить нормативні навчальні дисципліни та дисципліни за вибором професійно-педагогічного змісту. Магістрам викладають такі дисципліни, як: “Теорія та практика вищої професійної освіти в Україні”, “Педагогічна та професійна психологія”, “Моделювання освітньої та професійної підготовки фахівця”, “Системний підхід у вищій освіті”, “Педагогічний контроль в системі освіти”, “Болонський процес і вища освіта”, “Психолого-педагогічна компетентність педагога”, “Психологія та етика педагогічного спілкування”, “Педагогічна майстерність викладача”, “Конфліктологія” [4]. Звідси виходить, що магістратура за іншими спеціальностями майже не забезпечує професійно-педагогічну підготовку майбутніх викладачів, навчання спрямовується суто на фах. Виходом з цієї ситуації є магістратура за спеціальністю 8.000005 – Педагогіка вищої школи, яка організовує підготовку висококваліфікованих викладачів ВНЗ.

На нашу думку, для досягнення належного рівня професійної підготовки викладачів іноземної мови необхідно вносити зміни безпосередньо в навчальні плани спеціальностей: збільшити питому вагу педагогічного компоненту. Але з приводу цього не можна не погодитися з думкою О.О. Леонтєва, що для професійного становлення майбутніх викладачів іноземних мов не доцільно обмежуватися окремими заходами, необхідно вносити зміни до системи підготовки майбутніх спеціалістів [2, с. 4].

Висновки. У результаті аналізу навчальних планів та наукової літератури ми дійшли такого висновку. В Україні на базі Класичного приватного університету, незважаючи на назву спеціальності 8.030505 – “Магістр філології, фахівець з двох іноземних мов і зарубіжної літератури, викладач” та Київського національного лінгвістичного університету за фахом 8.030502 – “Магістр філології, викладач-дослідник двох (трьох) іноземних мов і зарубіжної літератури, перекладач” здійснюється підготовка за фаховом спеціалістів. Тобто зміст навчання становлять професійно орієнтовані дисципліни. Предмети психолого-педагогічного напрямку, на жаль, взагалі відсутні.

Спільною метою фахової освіти майбутніх викладачів вищих навчальних закладів України є впровадження в навчально-виховний процес новітніх технологій. В Україні зовсім не приділяється увага проведенню практичних стажувань за кордоном та формуванню досвідченими викладачами установки на постійне вдосконалення професійно-особистісних якостей у майбутніх викладачів. Таким чином, зарубіжні держави досить давно усвідомили необхідність реформування системи освіти та впровадження ефективних і активних методів підготовки спеціалістів, що вплинуло на досить суттєву різницю фахової підготовки викладачів іноземних мов вищих навчальних закладів.

Модульна технологія організації навчально-виховного процесу дає змогу об’єднати теоретичну, практичну, самостійну та творчу підготовку. На нашу думку, модульна модель є найбільш ефективним засобом організації професійно-педагогічної підготовки викладачів іноземних мов вищого навчального закладу.

Література

1. Крючков Г. Навчальний план підготовки бакалавра/магістра з іноземної філології у світлі Болонського процесу / Г. Крючков // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2005. – № 1 (11). – С. 6–15.
2. Леонтьев А.А. Актуальные вопросы обучения иностранным языкам / А.А. Леонтьев // Иностранные языки в школе. – 1988. – № 2. – 128 с.
3. Мартынова И.Н. Профессиональная подготовка будущих учителей иностранных языков в вузах России и США к иноязычному общению : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / И.Н. Мартынова. – Чебоксары, 2004. – 204 с.
4. Навчальний план спеціальності 6.030500 – Мова та література (англійська, німецька). Кваліфікація – бакалавр філології, викладач англійської мови та зарубіжної літератури : затверджений ректором Класичного приватного університету від 30.03.2005 р.
5. Навчальний план спеціальності 8.000005 – Педагогіка вищої школи. Освітньо-кваліфікаційний рівень – магістр. Кваліфікація – викладач університетів та вищих навчальних закладів : затверджений ректором Класичного приватного університету від 27.01.09 р.
6. Николаева С.Ю. Концепция подготовки вчителя іноземної мови / С.Ю. Николаева // Іноземні мови. – 1995. – № 3–4. – С. 5–10.
7. Освітньо-професійна програма підготовки магістра філології : ухвалено Вченою радою Гуманітарного університету “ЗІДМУ” від 31.03.2004 р. протокол № 8.
8. Програма з англійської мови для університетів / інститутів (чотирирічний курс навчання : проект / кол. авт. : С.Ю. Николаева, М.І. Соловей (керівники), Ю.В. Головач та ін. ; Київ. держ. лінгв. ун-т та ін. – К. : Злагода, 1999. – 186 с.
9. Робочий навчальний план зі спеціальності 8.030502 – Мова та література (англійська) : затверджений проректором з навчальної роботи Класичного приватного університету на 2008–2009 н. р.

МОСЕЙКО Ю.В.

МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ В УМОВАХ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-МЕТАЛУРГІВ

Семінарські заняття як форма навчання мають давню історію. Слово “семинар” походить від лат. *seminarium* – розсадник і пов’язане з функціями “посіву” знань, що передаються від викладача, “проростають” у свідомості студентів, здатних до самостійних думок, до відтворення і поглиблення отриманих знань. У сучасній вищій школі семінар є одним з основних видів практичних занять з гуманітарних і технічних дисциплін. У нашому дослідженні семінар був засобом формування у студентів професійної компетентності, культури наукового й інженерного мислення.

Аналіз праць провідних учених різних напрямів педагогічної науки, зокрема закономірностей формування особистісних якостей фахівця в процесі професійної освіти (Б. Гершунський, І. Зязюн, В. Козаков, Л. Романишина), організації навчання студентів у вищій школі (А. Алексюк, С. Архангельський) та організації навчально-виховного процесу на контекстній основі (О. Андреева, Н. Бакшаєва, Н. Борисова, А. Вербицький, О. Пехота, І. Тиханкіна та ін.), навчання обдарованої молоді (Г. Бурменська, В. Слуцький, Л. Смолінчук), компетентнісного підходу в освіті (О. Корсаков, О. Пометун, В. Самсонкін, Т. Шаргун) тощо, показав, що, незважаючи на наявність теоретико-методичної бази у теорії та методиці професійної освіти стосовно професійної компетентності фахівців, проблема формування